

Spoleczne uwarunkowania realizacji projektu „Szkoła Kluczowych Kompetencji. Ponadregionalny program rozwijania umiejętności uczniów szkół ponadgimnazjalnych Polski centralnej i południowo – zachodniej”

**Publikacja jest współfinansowana ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.**

Publikację przygotowano w ramach projektu „Szkoła Kluczowych Kompetencji. Ponadregionalny program rozwijania umiejętności uczniów szkół ponadgimnazjalnych Polski centralnej i południowo – zachodniej”, Priorytet III, Działanie 3.3, Poddziałanie 3.3.4 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, realizowanego na podstawie umowy o dofinansowanie zawartej z Ministerstwem Edukacji Narodowej.

Projekt jest realizowany przez Wyższą Szkołę Ekonomii i Innowacji w Lublinie w partnerstwie z Dolnośląską Szkołą Wyższą we Wrocławiu.

**Autor:
Piotr Mikiewicz
Karolina Hamarowska**

**Spoleczne uwarunkowania realizacji projektu
„Szkoła Kluczowych Kompetencji. Ponadregionalny program rozwijania
umiejętności uczniów szkół ponadgimnazjalnych Polski centralnej
i południowo – zachodniej”**

Autor:

dr Piotr Mikiewicz
mgr Karolina Hamarowska

© *Copyright by* Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe
Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, Lublin 2013

Wszelkie prawa zastrzeżone. Kopiowanie, przedrukowywanie
i rozpowszechnianie całości lub fragmentów niniejszej pracy
bez zgody wydawcy zabronione.

Projekt okładki: Marek Szczodrak

Printed in Poland
Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe
Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji
20-209 Lublin, ul. Projektowa 4,
tel.(81) 749 17 77, fax (81) 749 32 13
www.wsei.lublin.pl

Wydrukowano w Polsce

ISBN 978-83-62074-97-6

Publikacja dystrybuowana bezpłatnie

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	5
I. Kompetencje kluczowe jako kapitał kulturowy	6
1.1. Rozwój kluczowych kompetencji, czyli działania skierowane do uczniów	8
1.2. Dlaczego skład społeczny szkoły jest istotny?	10
II. Charakterystyka społeczna uczniów biorących udział w projekcie SKK2	11
2.1. Zaangażowanie uczniów biorących udział w projekcie w naukę szkolną	16
2.2. Plany edukacyjno-zawodowe młodzieży	20
2.3. Aspiracje społeczne młodzieży	24
III. Podsumowanie	29
Wykorzystana literatura	31
Spis tabel	32

WPROWADZENIE

Projekt *Szkoła Kluczowych Kompetencji. Ponadregionalny program rozwijania umiejętności uczniów szkół ponadgimnazjalnych Polski centralnej i południowo – zachodniej. Edycja 2* jest realizowany przez Wyższą Szkołę Ekonomii i Innowacji w Lublinie (Lider Projektu) oraz Dolnośląską Szkołę Wyższą we Wrocławiu (Partner Projektu) w okresie od października 2009 roku do grudnia 2013 roku. Główną ideą działań podejmowanych w projekcie jest podniesienie kompetencji kluczowych uczniów szkół ponadgimnazjalnych w zakresie matematyki i podstawowych nauk technicznych, przedsiębiorczości, technologii informacyjnej oraz języka obcego, umożliwiając im aktywne uczestnictwo w rynku pracy i gospodarce opartej na wiedzy. Uczestnikami projektu są wyłonione w rekrutacji szkoły o profilu technikum oraz zawodowym, z czterech zgodnie z założeniem projektu, województw tj.: dolnośląskiego oraz opolskiego – szkoły pod opieką Partnera Projektu a także wielkopolskiego oraz kujawsko – pomorskiego pod opieką Lidera Projektu. W każdej szkole do udziału w projekcie wyznaczone zostały cztery oddziały klas pierwszych lub drugich (w 2010 roku) wraz z czterema nauczycielami poszczególnych przedmiotów, analogicznie do kluczowych kompetencji, nauczyciele: matematyki i nauk przyrodniczych, przedsiębiorczości, technologii informacyjnej oraz języków obcych. Celem niniejszego tekstu jest charakterystyka uwarunkowań realizacji projektu wynikających ze specyfiki uczniów biorących w nim udział. Prezentujemy tu podstawowe opisy dotyczące pochodzenia społecznego, planów i aspiracji młodzieży oraz ich podejście do nauki szkolnej. Na tym tle określamy znaczenie realizacji projektu oraz warunki wdrażania poszczególnych działań. Pozwoli to, naszym zdaniem, na lepsze zrozumienie ostatecznych rezultatów przeprowadzonych działań. Charakterystyki prezentowane w niniejszym tekście dotyczą młodzieży z województw dolnośląskiego i opolskiego. Dane zebrano w trakcie realizacji badania towarzyszącego realizacji projektu.

I. KOMPETENCJE KLUCZOWE JAKO KAPITAŁ KULTUROWY

Pojęcie kluczowe kompetencje definiowane jest jako połączenie wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do sytuacji. Kompetencje Kluczowe to takie, których wszystkie osoby potrzebują do samorealizacji i rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia.

W projekcie zaplanowano rozwój czterech kompetencji kluczowych, mianowicie:

- Porozumiewanie się w językach obcych – opiera się w znacznej mierze na tych samych wymiarach umiejętności, co porozumiewanie się w języku ojczystym – na zdolności do rozumienia wyrażania i interpretowania pojęć, myśli, uczuć, faktów i opinii w mowie i piśmie (rozumienie ze słuchu, czytanie, pisanie) w odpowiednim zakresie kontekstów społecznych i kulturalnych (w edukacji i szkoleniu, pracy, domu i czasie wolnym), w zależności od chęci lub potrzeb danej osoby. Porozumiewanie się w językach obcych wymaga również takich umiejętności, jak mediacja i rozumienie różnic kulturowych. Stopień opanowania języka przez daną osobę może być różny w przypadku czterech kompetencji językowych (rozumienie ze słuchu, czytanie, mówienie i pisanie) i poszczególnych języków oraz zależny od społecznego i kulturowego kontekstu osobistego, otoczenia oraz potrzeb lub zainteresowań danej osoby.
- Kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo – techniczne – obejmują umiejętność rozwijania i wykorzystania myślenia matematycznego w celu rozwiązywania problemów wynikających z codziennych sytuacji. Istotne są zarówno proces i czynność, jak i wiedza, przy czym podstawę stanowi należyte opanowanie umiejętności liczenia. Kompetencje matematyczne obejmują – w różnym stopniu – zdolność i chęć wykorzystywania matematycznych sposobów myślenia (myślenie logiczne, przestrzenne) oraz prezentacji (wzory, modele, konstrukty, tabele, wykresy). Kompetencje naukowe odnoszą się do zdolności i chęci wykorzystywania istniejącego zasobu wiedzy i metodologii do wyjaśniania świata przyrody, w celu formułowania pytań i wyciągania wniosków opartych na dowodach. Za kompetencje techniczne uznaje się stosowanie tej wiedzy i metodologii w odpowiedzi na postrzegane potrzeby lub pragnienia ludzi. Kompetencje w zakresie nauki i techniki obejmują rozumienie zmian powodowanych przez działalność ludzką oraz odpowiedzialność poszczególnych obywateli.

- Kompetencje informatyczne – obejmują umiejętne i krytyczne wykorzystanie technologii społeczeństwa informacyjnego (TSI) w pracy, rozrywce i porozumiewaniu się. Opierają się one na podstawowych umiejętnościach w zakresie TIK: wykorzystywania komputerów do uzyskiwania, oceny, przechowywania, tworzenia, prezentowania i wymiany informacji oraz do porozumiewania się i uczestnictwa w sieciach współpracy za pośrednictwem Internetu.
- Inicjatywność i przedsiębiorczość oznaczają zdolność osoby do wcielania pomysłów w czyn. Obejmują one kreatywność, innowacyjność i podejmowanie ryzyka, a także zdolność do planowania przedsięwzięć i prowadzenia ich do osiągnięcia zamierzonych celów. Stanowią one wsparcie dla indywidualnych osób nie tylko w tym codziennym życiu prywatnym i społecznym, ale także w miejscu pracy pomagając im uzyskać świadomość kontekstu ich pracy i zdolność wykorzystywania szans. Są podstawą bardziej konkretnych umiejętności wiedzy potrzebnych tym, którzy podejmują przedsięwzięcia o charakterze społecznym lub handlowym lub w nich uczestniczą. Powinny one podejmować świadomość wartości etycznych i promować dobre zarządzanie.¹

Wyżej wymienione kompetencje stały się podstawą do stworzenia przez nauczycieli autorskich programów nauczania, w oparciu o podstawę programową kształcenia ogólnego i kształcenia w zawodzie a także diagnozy uwarunkowań lokalnych i regionalnych, dla uczniów objętych projektem, które to programy miały na celu innowacyjność i kreatywność z założeniem podniesienia kompetencji uczniów. Dodatkowo skupiając się na rozwoju kluczowych kompetencji młodzież wzięła udział w szeregu działań mających na celu ich rozwój osobisty i poszerzenie horyzontów zawodowych.

Kompetencje kluczowe możemy potraktować jako ważny element tzw. kapitału kulturowego jednostki, o którym pisał Pierre Bourdieu. Odnosi się on do kompetencji poza-poznawczych, nieświadomych, które wykorzystywane są przez jednostki w rywalizacji z innymi o przewagę w symbolicznie zorganizowanych polach działania. Polem może być rynek pracy i rywalizacja o dobrą pracę i zarobki, polem jest też sama edukacja, gdzie rywalizuje się o stopnie i promocje na kolejne szczeble. Kompetencje kluczowe, podobnie jak kapitał kulturowy, są zatem z jednej strony efektem działań podejmowanych w ramach edukacji formalnej, jak i jednym z zasobów wykorzystywanych przez jednostki w trakcie przechodzenia przez system szkolny (Bourdieu 1974,1994). Szkoła ma do czynienia z osobami, które posiadają już jakiś poziom kompetencji kulturowych, określonych tu mianem kompetencji kluczowych. Nigdy nie kreuje ich od początku, a każde działanie nakierowane na stymulację tych umiejętności siłą rzeczy musi brać

¹ Źródło internetowe <http://edycja2.kluczowe-kompetencje.pl/index.php>, aktualizacja z dnia 25.03.2013 r.

pod uwagę kapitał już posiadany przez ucznia. To zaś jaki ten kapitał jest i jaki jest potencjał jego rozwoju zależy od środowiska społecznego, z którego się wywodzi.

Rozwój kluczowych kompetencji, czyli działania skierowane do uczniów

W ramach projektu podejmowano szereg działań, które miały na celu właśnie rozwój kompetencji kluczowych. Jednym z pierwszych działań w Projekcie były Koła Naukowe. Zajęcia dla uczniów, które odbyły się w formie cyklicznych zjazdów. Wiązało się to z wyjazdem na Uczelnię wyższą, w której odbyły się zajęcia dla wytypowanych z każdej szkoły 40 uczniów (po 10 z każdej kompetencji). Zajęcia te były szansą dla uczniów na poszerzenie i zgłębienie wiedzy zdobywanej w szkole, zwiększenie zainteresowań, poznanie nowego towarzystwa, możliwość wykazania swoich umiejętności na zewnątrz. Dodatkowo okazją było poznanie uczelni, zachowań panujących poza środowiskiem szkoły, uczestnicy musieli wejść w nowe role i próbę odnalezienia się w nich i sprawdzenia.

Wakacyjne Obozy Naukowe są kolejnym z realizowanych działań, formą zdobywania wiedzy oraz wypoczynku. Na każdym wakacyjnym turnusie, w Lidzbarku lub Poroninie uczestniczyło kolejno po 10 osób z danej szkoły i kompetencji. Młodzież rozwijała swoje umiejętności i wiedzę na zajęciach prowadzonych przez trenerów na bazie opracowanych przez nich programów, zajęcia odbywały się w sposób innowacyjny i niekonwencjonalny, co pozwalało na aktywny udział uczniów, zwiększenie motywacji do nauki, zwiększenie zainteresowania w rozwijaniu własnych umiejętności. Dodatkowo prowadzone także zajęcia sportowo – rekreacyjne pozwoliły na poznanie uczestnikom regionu, kultury, tradycji oraz obyczajów tamtejszej ludności.

Kolejnym z istotnych działań było Przedsiębiorstwo Symulacyjne. Gra oparta na pewnym scenariuszu, pozwalająca na założenie i rozwój własnej działalności gospodarczej. Pozwalająca kreatywnie i w sposób samodzielny nadzorować wydatki, koszty, zatrudniać pracowników. Niezwykle logiczna i absorbująca, dająca możliwość różnych prób, ruchów, pokazująca możliwości, ale także ucząca radzenia sobie z porażkami i stawiająca przed graczem realne trudności w prowadzeniu firmy.

Działaniem, które mogło mieć istotny wpływ dla ucznia na podjęcie decyzji o swoim zawodzie czy kierunku kształcenia było Studium Kompetentnych Liderów. Forma wsparcia, w której uczeń mógł uczestniczyć w sobotnio - niedzielnych zjazdach na Uczelniach Wyższych, jako student. Uczestnicząc aktywnie w zajęciach, obserwując środowisko studenckie, przymierzając się do wybranego przez siebie kierunku kształcenia, otrzymywał możliwość próby własnych możliwości, ale i sprawdzenia samego siebie w określonej roli, innej niż w szkole oraz młodzież mogła zweryfikować czy ten wybór po szkole średniej jest trafny. Działanie to miało bardzo pozytywny odbiór, z obserwacji młodzieży i ich wypowiedzi wynika, że brakuje im

takich form sprawdzenia się w nowych sytuacjach, możliwości podjęcia tych pierwszych decyzji jeszcze nierzutujących na dalszą przyszłość a dających odpowiedź czy ta droga jest właściwa.

Ostatnim, elementem pomocy, który uważamy za istotny w rozwoju młodych ludzi, była możliwość stworzenia przez uczniów własnego pomysłu na rozwój i wykorzystanie swoich umiejętności w połączeniu z edukacją. Dyrekcja wraz z nauczycielami po konsultacji z młodzieżą otrzymała środki na doposażenie pracowni, zakup sprzętu, dzięki któremu uczniowie mogli zrealizować swój pomysł np. gazetkę szkolną, szkolny radiowęzeł, pracownie językowe. Tak zwany grant miał na celu rozwijać pasję, aktywność szkolną, kreatywność w połączeniu ze zdobywaniem wiedzy.

W swoich założeniach, projekt poprzez wdrożenie go w szkołach pozwolił poszerzyć wachlarz możliwości w edukacji młodzieży startującej niebawem w rynek zawodowy czy dalej edukacyjny. Przede wszystkim dzięki działaniom wsparte zostały procesy rozwijania poziomu kompetencji kluczowych uczniów w ramach programów nauczania a także zwiększono dostępność do uzupełniających, efektywnych i innowacyjnych form rozwijania kompetencji kluczowych.

Dodatkowo formy wsparcia dla młodzieży pozwoliły na odejście od standardowych form nauczania, chociażby edukacji bankowej, o której pisał Paul Freire (1970), przelewaniu uczniom gotowej wiedzy, rozwiązań i przekonań w celu ich odtwarzania i powielania. Działania w projekcie pozwoliły na innowacyjność i niekonwencjonalność, na swobodę działania młodzieży i możliwość sprawdzenia własnej przedsiębiorczości, sprawdzenia odpowiedzialności, samodzielności.

Zamierzenia projektu były bardzo ambitne a działania były zakrojone na szeroką skalę. Kierowane były zarówno do nauczycieli jak i do uczniów – ostatecznych beneficjentów projektu. Projekt zakładał realizację autorskich programów nauczania, udział uczniów w zajęciach pozalekcyjnych, kołach naukowych realizowanych na uczelniach wyższych, obozach naukowych, konkursach międzyszkolnych. Projekt miał w swych zamierzeniach przynieść zmiany w wiedzy, kompetencjach i funkcjonowaniu uczniów. Efektywność tych wszystkich działań jest uwarunkowana różnorodnymi czynnikami wpływającymi na przebieg projektu i jego odbiór. W grę wchodzi tu czynniki organizacyjne (stopień zaangażowania poszczególnych podmiotów biorących udział w projekcie), psychologiczne (motywacja uczniów i nauczycieli) oraz społeczne (specyfika składu społecznego szkół biorących udział w projekcie). Celem niniejszego tekstu jest przyjrzenie się nieco bliżej temu ostatniemu elementowi.

Dlaczego skład społeczny szkoły jest istotny?

Przyjmujemy tu perspektywę analizowania funkcjonowania oświaty z uwzględnieniem społecznego zróżnicowania składu poszczególnych szkół. W modelu funkcjonalnego analizowania szkoły, dominującym również w myśleniu o polityce oświatowej, efektywność pracy szkoły zależna jest od czynników organizacyjnych i programowych. W tym modelu szkoła to instytucja wyposażona w program i personel, który wdraża ten program i kształtuje kompetencje uczniów zgodnie z jego założeniami. Wprowadzanie innowacji do szkoły oznacza zatem zmienianie jej formy organizacyjnej i programowej, by inaczej (lepiej) kształtowała uczniów. Jest to wizja działania jednokierunkowego, w której uczniowie są biernymi odbiorcami działania edukacji.

Taka wizja działania szkoły nie jest w pełni prawdziwa. Szkoła to dynamiczny układ społeczno-kulturowy współtworzony przez wszystkich uczestników szkolnego życia – nauczycieli, uczniów i rodziców. Rama instytucjonalna, wraz z założonym programem działania instytucji jest ważna, ale efekty działania instytucji i ostateczne rezultaty działań pedagogicznych zależne są od tego jaki klimat pracy w szkole się wytworzy na styku relacji uczniów i nauczycieli. Kluczowe przy tym jest właśnie nastawienie uczniów, którzy mogą wytworzyć między sobą klimat szkolny sprzyjający realizacji założonych celów działania instytucji, albo taki, który będzie unicestwiał zamierzenia edukatorów. To jaka ta uczniowska kultura szkolna będzie w dużej mierze zależne jest od środowiska społecznego, z którego pochodzą młodzi ludzie (patrz Bourdieu 1990, Mikiewicz 2005).

Uczniowie w szkole nie biorą się znikąd, ale są już jakoś ukształtowani w wyniku procesów socjalizacji i wychowania w domu rodzinnym i innych obszarach pierwotnego środowiska wychowawczego. Do szkoły trafiają z określonymi postawami, światopoglądami i sposobami bycia w świecie. Za P. Bourdieu możemy nazwać je habitusem. Ten habitus wpływa na to, jak odnajdują się w środowisku szkolnym i jak reagują na i oczekiwania instytucji. To, jak działa konkretna szkoła zależne jest zatem od tego, z jakimi habitusami uczniów ma do czynienia. Jest to istotne zwłaszcza na etapie szkoły ponadgimnazjalnej, kiedy w poszczególnych szkołach gromadzą się uczniowie wyselekcjonowani ze względu na wcześniejsze wyniki w nauce. W poszczególnych placówkach spotykają się młodzi ludzie o podobnych kompetencjach i (co ważne) bardzo często podobnym pochodzeniu społecznym. Jak wskazuje Z. Kwieciński, w wyniku społecznego charakteru selekcji szkolnych w szkołach ponadgimnazjalnych kanalizowane są biografie osób ze względu na pochodzenie społeczne. Lepsi edukacyjnie i społecznie lokują się zwykle w liceach ogólnokształcących. Technika i zasadnicze szkoły zawodowe są miejscem dla osób o nieco niższych kompetencjach i pochodzących częściej z rodzin o niskim statusie społecznym (patrz Kwieciński 1995, 2002, Domalewski, Mikiewicz

2004). Czy z podobną sytuacją mamy do czynienia w szkołach, w których realizowano projekt SKK2?

W niniejszym tekście opieramy się na wynikach badania sondażowego przeprowadzonego wśród uczniów biorących udział w projekcie w szkołach z województwa dolnośląskiego i opolskiego. Badanie objęło 776 osób, uczniów klas trzecich, zatem już trzyletnim stażem w projekcie. Stanowią oni reprezentację wszystkich uczniów (łącznie było to 4466) w czterech województwach. W województwach dolnośląskim i opolskim (będących przedmiotem naszej analizy) było to 2299 uczniów. W dalszej części opracowania przedstawiamy charakterystykę społeczną uczniów z uwzględnieniem informacji na temat wykształcenia i zawodów rodziców oraz miejsca zamieszkania.

II. CHARAKTERYSTYKA SPOŁECZNA UCZNIÓW BIORĄCYCH UDZIAŁ W PROJEKCIE SKK2

Struktura badanej grupy ze względu na typ szkoły została zaprezentowana w tabeli nr 1. Przeważająca część badanych stanowią uczniowie techników, co jest efektem strategii rekrutacyjnej – preferowano szkoły, w których cykl kształcenia będzie trwał przynajmniej trzy lata. Proporcja uczniów biorących w badaniu odpowiada pod tym względem proporcji uczniów biorących udział w projekcie (dla których badana zbiorowość stanowi próbę).

Tabela nr 1. Grupa respondentów w zróżnicowaniu na typ szkoły ponadgimnazjalnej

Typ szkoły ponadgimnazjalnej	Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Technikum	733	94,5	94,5	94,5
Zasadnicza Szkoła Zawodowa	43	5,5	5,5	100,0
Ogółem	776	100,0	100,0	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań wśród młodzieży

Projekt kierowany był do wszystkich szkół zawodowych w regionie, ale preferowane były placówki zlokalizowane w małych miejscowościach. Stąd też przewaga młodzieży wiejskiej i małomiejskiej (patrz tab. 2).

Tabela nr 2. Grupa respondentów w zróżnicowaniu na miejscowość pochodzenia

Miejscowość pochodzenia	Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Wieś	352	45,4	45,4	45,4
Małe miasto	255	32,9	32,9	78,2
Duże miasto	154	19,8	19,8	98,1
Brak danych	15	1,9	1,9	100,0
Ogółem	776	100,0	100,0	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań wśród młodzieży

Kluczowym dla charakterystyki społecznego tła realizacji projekty są informacje na temat wykształcenia i zawodów wykonywanych przez rodziców. Poniżej przedstawiamy wykształcenie rodziców respondentów z podziałem na wykształcenie ojca i matki (tabela 3 i 4).

Tabela nr 3. Zróżnicowanie wykształcenia ojców respondentów

Wykształcenie ojca	Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Podstawowe	16	2,1	2,1	2,1
Zasadnicze zawodowe	303	39,0	39,0	41,1
Średnie - ogólnokształcące	46	5,9	5,9	47,0
Średnie – techniczne	179	23,1	23,1	70,1
Policealne, pomaturalne	27	3,5	3,5	73,6
Zawodowe studia wyższe (licencjat, inżynierskie)	27	3,5	3,5	77,1
Studia wyższe – magisterium	37	4,8	4,8	81,8
Doktorat	13	1,7	1,7	83,5
Brak danych	128	16,5	16,5	100,0
Ogółem	776	100,0	100,0	

Tabela nr 4. Zróżnicowanie wykształcenia matek respondentów

Wykształcenie matki	Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Podstawowe	21	2,7	2,7	2,7
Zasadnicze zawodowe	228	29,4	29,4	32,1
Średnie - ogólnokształcące	97	12,5	12,5	44,6
Średnie – techniczne	155	20,0	20,0	64,6
Policealne, pomaturalne	55	7,1	7,1	71,6
Zawodowe studia wyższe (licencjat, inżynierskie)	40	5,2	5,2	76,8
Studia wyższe – magisterium	60	7,7	7,7	84,5
Doktorat	9	1,2	1,2	85,7
Brak danych	111	14,3	14,3	100,0
Ogółem	776	100,0	100,0	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań wśród młodzieży

Wśród badanej zbiorowości największy procent stanowią osoby, których ojcowie legitymują się wykształceniem zawodowym (39,0%) oraz średnim – technicznym (20%), pozostałe wartości stanowią niewielki odsetek, na trzecim miejscu plasuje się wykształcenie średnie – ogólnokształcące stanowi zaledwie 5,9 procent.

Jeżeli chodzi o wykształcenie matki przedstawione poniżej sytuacja wygląda niemalże identycznie – 29,4 % stanowią matki uczniów z wykształceniem zawodowym, następnie 20% z wykształceniem średnim – technicznym oraz na trzecim miejscu 12,5 %z wykształceniem średnim – ogólnokształcącym. Najmniejszy procent stanowią matki i ojcowie respondentów z wykształceniem wyższym. Co ważne pojawia się mały odsetek ojców i matek z wykształceniem podstawowym.

Wyniki badań w tym obszarze pokazują, że badana młodzież, po etapie edukacyjnym gimnazjum wybrała szkołę zawodową oraz technikum analogicznie do wykształcenia rodziców. Możemy zatem mówić o swoistej reprodukcji statusu społecznego rodziny pochodzenia. Jednak dalsza analiza badań wskazywać będzie, że pomimo wyborów zawodowej szkoły ponadgimnazjalnej, młodzież ma znacznie wyższe aspiracje zawodowe i edukacyjne niż rodzice i nie planuje poprzestać na tym etapie wykształcenia. Fakt ten wskazywać może na zwiększenie się świadomości w młodzieży dotyczącej rynku edukacyjnego i zawodowego.

Równie ważne jak wykształcenie dla społecznych uwarunkowań pracy szkoły istotne są informacje na temat zawodu wykonywanego przez rodziców. Daje nam to wyobrażenie o prestiżu i potencjalnych dochodach – czyli kapitale ekonomicznym, który mają do dyspozycji młodzi ludzie. Z informacji uzyskanych w badaniu wynika, że największy procent stanowią dwie przeważające grupy: ojcowie znajdujący się w grupie robotników wykwalifikowanych. (stanowią oni 46,5%), oraz osoby pracujące w zawodzie sklasyfikowanym do grupy pracowników usług niżej kwalifikowanych (14,8%). Kolejne grupy stanowią niewielki odsetek. Zaledwie 7,2% ojców znajduje się w grupie specjalistów, a tylko 0,3% ojców jest niższymi menadżerami z wykształceniem wyższym.

Tabela nr 5. Zawód wykonywany ojca

Zawód wykonywany ojca	Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Niżsi menadżerowie	2	0,3	0,3	0,3
Specjaliści	44	5,7	7,4	7,7
Wolne zawody	1	0,1	0,2	7,9
Technicy	8	1,0	1,3	9,2
Pracownicy umysłowi	14	1,8	2,4	11,6
Pracownicy usług wyżej kwalifikowanych	5	0,6	0,8	12,4
Pracownicy usług niżej kwalifikowanych	88	11,3	14,8	27,2
Robotnicy wykwalifikowani	276	35,6	46,5	73,7
Robotnicy niewykwalifikowani	30	3,9	5,1	78,8
Rolnicy i ogrodnicy	34	4,4	5,7	84,5
Przedsiębiorcy	33	4,3	5,6	90,1
Mundurowi	16	2,1	2,8	92,9
Inni	42	5,4	7,1	100,0
Ogółem	593	76,5	100,0	
Brak danych	183	23,5		
Ogółem	776	100,0		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań wśród młodzieży

Wśród matek największy procent stanowią osoby znajdujące się wśród pracowników usług niżej kwalifikowanych (29,2%). Kolejną grupą są zawody plasujące się w grupie specjalistów (16,9%). Trzecią wyróżniającą się spośród innych wartością jest 14,5 procent matek badanych wykonujących zawód wpisujący się w grupę pracowników umysłowych. Zauważalna jest różnica pomiędzy zawodami rodziców badanej młodzieży. Matki badanych wykonują zawody o wyższych kwalifikacjach i wymaganym wykształceniu niż ojcowie.

Tabela nr 6. Zawód wykonywany matki

Zawód wykonywany matki	Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Wyżsi menadżerowie	1	0,1	0,2	0,2
Niżsi menadżerowie	1	0,1	0,2	0,4
Specjaliści	90	11,6	16,9	17,3
Wolne zawody	3	0,4	0,6	17,9
Technicy	5	0,6	0,9	18,8
Pracownicy umysłowi	77	9,9	14,5	33,3
Pracownicy usług wyżej kwalifikowanych	38	4,9	7,2	40,5
Pracownicy usług niżej kwalifikowanych	155	20,0	29,2	69,7
Robotnicy wykwalifikowani	5	0,6	0,9	70,6
Robotnicy niewykwalifikowani	50	6,4	9,4	80,0
Rolnicy i ogrodnicy	15	1,9	2,8	82,9
Przedsiębiorcy	23	3,0	4,3	87,2
Niepracujący 'z wyboru'	22	2,8	4,1	91,3
Inni	46	5,9	8,7	100,0
Ogółem	531	68,4	100,0	
Brak danych	245	31,6		
Ogółem	776	100,0		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań wśród młodzieży

Interpretując statystyki w tabeli powyżej, z odpowiedzi respondentów wynika, że:

1. najczęściej pojawiającą się grupą zawodową wśród ojców respondentów są mężczyźni w grupie robotników wykwalifikowanych, zadziwiający jest fakt dużej liczby braku odpowiedzi, co świadczyć może o niewiedzy uczniów na temat zawodu wykonywanego przez ojca lub (zauważając dodatkowo z obserwacji młodzieży) wstydu, jaki rodzi się z powodu wykonywania przez rodziców zawodów o najniższym statusie społecznym.
2. najczęściej pojawiającą się grupą zawodową wśród matek respondentów są kobiety w grupie pracowników usług niżej kwalifikowanych, zadziwiający jest fakt jeszcze większej liczby braku odpowiedzi niż w pytaniu o zawód ojca.
3. Statystyki pokazują także, że w odpowiedzi na pytanie o miejsce pracy ojca i matki respondentów, najczęściej powtarzającą się odpowiedzią (wśród możliwych tj. 1 – w Polsce, 2 – za granicą, 3 - nie pracuje w ogóle), jest miejsce pracy w Polsce. Ten wynik wśród badanych cieszy, ze względu na rosnącą w społeczeństwie tendencję do euro sieroctwa, co oczywiście wiąże się z nieprawidłowym rozwojem jednostki, niosąc za sobą konsekwencje, często opuszczenia w nauce, nieodpowiedniego towarzystwa, poszukiwania zrozumienia i pomocy w rozwiązywaniu problemów w innych miejscach niż dom rodzinny. Wśród badanej grupy, według powyższych statystyk tendencja ta – co jest cieszącym faktem, nie występuje.

Podsumowując ten wątek, możemy powiedzieć, że na podstawie informacji o wykształceniu i wykonywanych przez rodziców respondentów zawodach, można wnioskować o raczej niskim statusie społecznym rodziny oraz o niezbyt wysokim statusie materialnym. Są to czynniki niezwykle istotne dla młodzieży stającej przez wyborem zawodowym oraz edukacyjnym.

Zaangażowanie uczniów biorących udział w projekcie w naukę szkolną

Zapytaliśmy uczniów o wyniki w nauce. Średnia semestralna badanych uczniów wyniosła 3,52, najczęściej powtarzającą się odpowiedzią była średnia 3,0. Oznacza to, że badana młodzież plasuje się wśród średnich uczniów, takich, którzy nie mają wybitnych osiągnięć, ale także nie wykazują nadmiernych trudności z nauką.

Tabela nr 7. Średnia ocen badanej zbiorowości z ostatniego semestru

Statystyki	
Średnia ocen w ostatnim semestrze	
Ilość badanych	736
Brak danych	40
Średnia	3,52
Mediana	3,50
Dominanta	3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań wśród młodzieży

Ważne było również zdiagnozowanie generalnego podejścia do nauki. Dlatego zadano pytanie o to jak bardzo uczniowie interesują się nauką w szkole (patrz tabela 7).

Tabela nr 8. Zróżnicowanie respondentów w stosunku do zainteresowania nauką szkolną

Zainteresowanie nauką szkolną	Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Bardzo wysokie	38	4,9	4,9	4,9
Wysokie	167	21,6	21,6	26,5
Średnie	455	58,6	58,6	85,1
Niskie	81	10,4	10,4	95,5
Bardzo niskie	32	4,1	4,1	99,6
Brak danych	3	0,4	0,4	100,0
Ogółem	776	100,0	100,0	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań wśród młodzieży=

Dominują odpowiedzi wskazujące na średnie zainteresowanie nauką, chociaż duża grupa (jedna piąta) deklaruje duże zainteresowanie szkołą. Jest to obraz typowy dla tej ścieżki kształcenia, gdzie mamy do czynienia z kulturą szkolną określaną mianem kultury ambiwalencji wobec szkoły (patrz Mikiewicz 2005). Oznacza to, że uczniowie zdają sobie sprawę z wagi edukacji w życiu, nie jest to jednak najbardziej istotny czynnik, który by organizował ich aktywność życiową. Do szkoły się chodzi bo trzeba zdobyć jakieś wykształcenie. Ważniejsze są jednak relacje z rówieśnikami i w sąsiedztwie. Powoduje to stałe napięcie pomiędzy wymogami systemu szkolnego a oczekiwaniami rówieśników, które z natury są przeciwstawne. Jest to

istotny czynnik warunkujący zaangażowanie w realizację szkolnych zadań, w tym również realizację zadań założonych w projektach takich jak SKK2.

Wśród badanej młodzieży zaledwie 28,9 procent uczestniczy w zajęciach pozalekcyjnych w szkole, dających możliwości poszerzenia swojej wiedzy i samorozwoju. Aż 69,7 procent uczniów nie korzysta z możliwości, jakie oferuje im ich miejsce nauki.

Tabela nr 9. Udział respondentów w dodatkowych zajęciach pozalekcyjnych, w szkole

Udział w zajęciach	Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Tak	224	28,9	28,9	28,9
Nie	541	69,7	69,7	98,6
Brak danych	11	1,4	1,4	100,0
Ogółem	776	100,0	100,0	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań wśród młodzieży

Jeszcze mniejszy procent uczniów (patrz tabela nr 10), bo tylko 19,2 korzysta z zajęć poza szkołą, w tym korepetycji. Aż 80 procent nie uczestniczy w zajęciach poza szkolnych. Pytanie czy nie ma takiej konieczności – jeżeli mowa o korepetycjach, czy spowodowane to jest ograniczonymi możliwościami finansowymi rodzin.

Tabela nr 10. Udział respondentów w dodatkowych lekcjach poza szkołą oraz korepetycjach

Udział w zajęciach	Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Tak	149	19,2	19,3	19,3
Nie	621	80,0	80,3	99,6
Brak danych	6	0,8	0,4	100,0
Ogółem	776	100,0	100,0	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań wśród młodzieży

Jeszcze mniej osób korzysta z zajęć pozaszkolnych. Procent nie korzystających wynosi 85,2%. Można wręcz powiedzieć, że im bardziej nauka związana jest instytucją, którą jest szkoła, tym większy procent korzystających z zajęć dodatkowych i korepetycji. Im mniejszy przymus, konieczność nauki, uczęszczania w zajęciach dodatkowych a zatem dobrowolność oraz wolny wybór, tym niższy procent uczniów uczestniczących w zajęciach. Dodatkowo problemem

może być sytuacja ekonomiczna rodziny, każde zajęcia poza szkołą związane są z dodatkowymi kosztami – opłatami, co za tym idzie, im trudniejsza sytuacja finansowa i dostęp do edukacji, tym mniejsze szanse na rozwój predyspozycji, zdolności, poznania siebie w nowych rolach przez badaną zbiorowość a w rezultacie spadające szanse na lepszy start w realizację planów edukacyjnych, aspiracji zawodowych.

Tabela nr 11. Udział respondentów w zajęciach poza szkołą, oprócz korepetycji

Udział w zajęciach	Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Tak	106	13,7	13,7	13,7
Nie	661	85,2	85,3	99,0
Brak danych	9	1,1	1,0	100,0
Ogółem	776	100,0	100,0	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań wśród młodzieży

Dodatkowym potwierdzeniem na zdolność finansową rodziców, w opłacaniu dodatkowych zajęć przedstawia kolejne zestawienie wśród badanych. Wśród badanej zbiorowości zaledwie 15,6 procent rodziców opłaca zajęcia, w których uczestniczy młodzież, większość badanej zbiorowości ma wyłącznie możliwość uczestniczenia w zajęciach nieodpłatnych, często organizowanych jedynie w szkole.

Tabela nr 12. Zróżnicowanie na płatne oraz niepłatne zajęcia pozalekcyjne uczniów

Udział w zajęciach	Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Tak	121	15,6	15,6	15,6
Nie	651	83,9	83,9	99,5
Brak danych	4	,5	,5	100,0
Ogółem	776	100,0	100,0	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań wśród młodzieży

Plany edukacyjno-zawodowe młodzieży

Wybór szkoły ponadgimnazjalnej wiąże się już z różnicowaniem trajektorii społecznych młodych ludzi (patrz Kwieciński 1995, Domalewski Mikiewicz 2004). Wybór ścieżki zawodowej oznacza nakierowanie już na określone specjalizacje, czy przynajmniej generalny charakter pracy, w której w przyszłości lokować się będą uczniowie. Wiąże się to jednocześnie z perspektywami zarobkowymi i poziomem prestiżu społecznego, jaki przypadnie w udziale przyszłym dorosłym. Wyznacza też przestrzeń działań zawodowych i kompetencji społecznych związanych z pełnieniem tych ról zawodowych (patrz Durkheim 1956). Innymi słowy, w szkole ponadgimnazjalnej w dużej mierze dokonuje się segmentacja struktury społecznej. Do jakich pozycji społecznych aspirują nasi respondenci – uczestnicy projektu SKK2?

Uczeniowie zostali poproszeni o podanie odpowiedzi na pytanie o dalsze plany kształceniowe oraz zawodowe. Dodatkowo zapytaliśmy też o aspiracje zarobkowe.

Tabela nr 13. Plany edukacyjne uczniów

Plany po szkole, w której się uczysz	Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Kontynuacja nauki w szkole maturalnej (dla osób uczących się w ZSZ)	14	1,8	1,8	1,8
Studia	173	22,3	22,3	24,1
Praca	194	25,0	25,0	49,1
Kontynuacja nauki w szkole pomaturalnej plus praca	26	3,4	3,4	52,4
Studia plus praca	262	33,8	33,8	86,2
Nie wiem jeszcze	93	12,0	12,0	98,2
Brak danych	14	1,8	1,8	100,0
Ogółem	776	100,0	100,0	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań wśród młodzieży

Największa grupa wśród badanych (33,8%), chciałaby kontynuować naukę na uczelniach wyższych jednocześnie pracując. Kolejna grupa, stanowiąca 25,0 %, uznaje, że zaraz po ukończeniu technikum/szkoły zawodowej podejmie pracę, bez dalszej nauki. Zaraz za nimi bardzo porównywalny odsetek uczniów (22,3%) uznaje, że odpowiednim wyborem

będzie poświęcenie się studiowaniu. Kolejne dwie grupy stanowią niewielki procent badanej zbiorowości. Część młodych ludzi (3,4%), uważa, że odpowiednie będzie zaraz po szkole podjęcie nauki w szkole pomaturalnej wraz z pracą a tylko 1,8 % uznaje, że warto podjąć naukę w szkole maturalnej – jest to grupa uczniów z ZSZ, oznacza to, iż niewielki procent uczniów decydujących się obecnie na szkołę zawodową wyraża chęci dalszego kształcenia, raczej jest to nastawienie na pracę w wykształconym zawodzie.

Należy zwrócić, uwagę na fakt, iż 12% nie wie jeszcze, jaką decyzję podjąć po zakończeniu nauki w obecnej szkole. Jest to niewielki procent badanej zbiorowości, oznacza to, że młodzież ma sprecyzowane plany na przyszłość, swoje aspiracje.

Tabela nr 14. Aspiracje edukacyjne respondentów – poziom wykształcenia

Poziom wykształcenia, jaki chciałby osiągnąć	Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Zasadnicze zawodowe	8	1,0	1,0	1,0
Średnie – ogólnokształcące	15	1,9	1,9	2,9
Średnie – techniczne	162	20,9	20,9	23,8
Policealne, pomaturalne	30	3,9	3,9	27,7
Zawodowe studia wyższe (licencjat, inżynierskie)	246	31,7	31,7	59,4
Studia wyższe – magisterium	208	26,8	26,8	86,2
Doktorat	70	9,0	9,0	95,2
Brak danych	37	4,8	4,8	100,0
Ogółem	776	100,0	100,0	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań wśród młodzieży

Istotny jest tu poziom aspiracji edukacyjnych młodzieży (tabela 13). Wśród badanych występują trzy wyróżniające się grupy uczniów. Największy procent młodzieży ma plan uzyskać wykształcenie wyższe zawodowe (licencjat, inżynierskie), kolejną grupą są młodzi ludzie uważający, że odpowiednie będzie zdobycie wykształcenia wyższego – magisterium, trzecią wyróżniającą się grupą są uczniowie, którzy chcieliby osiągnąć poziom wykształcenia średniego – technicznego. Najmniejszy, bo tylko 1% stanowią uczniowie chcący osiągnąć wykształcenie zawodowe, równie niewiele (1,9%) stanowią ci, którzy myślą o wykształceniu średnim – ogólnokształcącym, niewiele wyższy procent stanowi grupa mająca w planach wykształcenie policealne i pomaturalne. Zatem zdecydowana większość respondentów planuje zdobycie

wyższego wykształcenia, chociaż przeważa orientacja na studia zawodowe. Oznacza to swego rodzaju rezerwę w określaniu pułapu aspiracji. Znajduje to swój wyraz w planach zawodowych.

Poniżej przedstawione dane (tabela 14) pokazują, że największa grupa respondentów planuje zawód wiążący się z uzyskaniem wykształcenia wyższego, plasujący się w grupie specjalistów. Na uwagę zasługuje fakt, aspiracje młodzieży są dużo wyższe niż poziom zawodowy zajmowany przez ich rodziców. Odwołując się do wcześniej poruszonego wątku, może to wiązać się ze świadomością badanych o wadze edukacji i wymagań pracodawców, jakie na rynku pracy funkcjonują. Młodzież dorastająca i wychowująca się w dobie globalizacji, nieuchronnych przemian i transformacji zmuszona jest do budowania swojej przyszłości opartej na obecnych trendach rynku pracy. Dodatkowo żyjąc w rodzinach o niskim, czasami średnim statusie społecznym, głównie z zawodowym wykształceniem obojga rodziców, młodzież zauważa brak możliwości rozwoju i stabilnego bytu, co skłania ich do planowania własnej przyszłości na wyższym poziomie. Także społeczeństwo wymusza na jednostkach włącznie się i dostosowanie do panujących warunków. Plany i aspiracje młodzieży wpisują się tu w stały trend przechodzenia polskiej gospodarki od typowo przemysłowej do gospodarki opartej na wiedzy.

Największy procent respondentów (38,0%) planuje swoją przyszłość zawodową w grupie specjalistów, drugą grupą są uczniowie stanowiący (15,5%) nie udzielający odpowiedzi na to pytanie, jest to bezwzględnie ważna informacja, która świadczyć może o braku sprecyzowanych planów, niestabilności w podejmowanych decyzjach, niepewności i wątpliwości, jakie rodzą się w młodzieży stojącej przed wyborem zawodowym na obecnym niestabilnym rynku pracy. Kolejnymi grupami są respondenci w grupie zawodów określonych mianem „inne”, a następną grupą są mundurowi, można zaryzykować stwierdzeniem, że młodzież właśnie w tej grupie widzi pewnego rodzaju „azył”. Mamy na myśli stałą, stabilną pracę, na czas nieokreślony, z pełnym zapleczem socjalnym. Potwierdza się także zjawisko wyższych aspiracji zawodowych niż rodzice badanych. Niewielki odsetek, bo tylko 4%, wybrałoby pracę sklasyfikowaną jako praca robotników wykwalifikowanych – stanowiących najliczniejszą grupę wśród ojców badanych, oraz 7,2% planuje swoją przyszłość w grupie pracowników usług niżej kwalifikowanych – stanowiących najliczniejszą grupę zawodową wśród matek respondentów.

Tabela nr 15. Szczegółowe zróżnicowanie na aspiracje zawodowe badanej zbiorowości

Planowany zawód	Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Wyżsi menadżerowie	4	0,5	0,5	0,5
Niżsi menadżerowie	14	1,8	1,8	2,3
Specjaliści	295	38,0	38,0	40,3
Wolne zawody	15	1,9	1,9	42,3
Technicy	46	5,9	5,9	48,2
Pracownicy umysłowi	11	1,4	1,4	49,6
Pracownicy usług wyżej kwalifikowanych	30	3,9	3,9	53,5
Pracownicy usług niżej kwalifikowanych	56	7,2	7,2	60,7
Robotnicy wykwalifikowani	31	4,0	4,0	64,7
Robotnicy niewykwalifikowani	1	0,1	0,1	64,8
Rolnicy i ogrodnicy	5	0,6	0,6	65,5
Przedsiębiorcy	6	0,8	0,8	66,2
Mundurowi	56	7,2	7,2	73,5
Inni	86	11,1	11,1	84,5
Brak danych	120	15,5	15,5	100,0
Ogółem	776	100,0	100,0	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań wśród młodzieży

Analizując plany zawodowe młodzieży po szkole oraz wykształcenie, które chcieliby zdobyć, warto skupić się przez chwilę na statystykach przedstawiających stawki wynagrodzeń, o jakich myślą respondenci. Mediana pokazuje, że dokładnie połowa badanych ma aspiracje niższe niż 4000, druga połowa wyższe, dominanta przedstawia kwotę, 3000 jako najczęściej pojawiającą się. Oznacza to, że młodzież jest bardzo zgodna, co do płacy za pracę, pomimo zróżnicowań poziomu wykształcenia oczekiwania, co do wynagrodzenia pozostają na tym samym poziomie, statystyki pokazują, że młodzi respondenci realnie podchodzą do poziomu życia, jaki chcieliby osiągnąć oraz znają możliwości rynku pracy. Średnia ta jest jednak wyższa od najniższej krajowej, uczniów nie satysfakcjonowałaby praca za minimalne wynagrodzenie. Dodatkowo fakt ten, może świadczyć o ambitnych (z punktu widzenia poziomu społecznego rodzin z których pochodzą) planach zawodowych i edukacyjnych młodzieży.

Tabela nr 16. Aspiracje wynagrodzeń respondentów

Statystyki	
Ile chciał(a) być w przyszłości zarabiać	
Ilość badanych	774
Braki danych	2
Mediana	4000,00
Dominanta	3000

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań wśród młodzieży

Aspiracje społeczne młodzieży

W celu uogólnienia aspiracji społecznych plany zawodowe respondentów oraz zawodów ojca zostały określone według trzech statusów społecznych: wysoki, średni, niski. Wartości przypisane statusom są następujące:

1. status wysoki: wyżsi oraz niżsi menadżerowie,
2. status średni: specjaliści, wolne zawody, technicy, pracownicy umysłowi, przedsiębiorcy, mundurowi, inni
3. status niski: pracownicy usług wyżej i niżej kwalifikowanych, robotnicy wykwalifikowani, robotnicy niewykwalifikowani, rolnicy i ogrodnicy oraz niepracujący z ‘wyboru’.

W poniższych tabelach pominięte zostały braki odpowiedzi.

Tabela nr 17. Aspiracje społeczne młodzieży a płeć

Aspiracje społeczne	Płeć (odpowiedzi podano w %)		Ogółem
	Kobieta	Mężczyzna	
Status społeczny wysoki	3,3	2,5	2,8
Status społeczny średni	81,1	77,3	78,5
Status społeczny niski	15,6	20,2	18,7
Ogółem	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań wśród młodzieży

Pierwsza z tabel w opisywanym obszarze przedstawia aspiracje społeczne w zależności od płci respondentów. Wśród chłopców w badanej zbiorowości największą grupę stanowią (81,1%), uczniowie mający aspiracje związane ze średnim statusem społecznym, następnie o niskim, 3,3 badanych mężczyzn wraz z planami zawodowymi wpisuje się w wysoki status społeczny. Podobnie jest wśród badanej grupy uczennic 77,3% stanowią kobiety mające plany zawodowe charakterystyczne dla średniego statusu społecznego, więcej niż badani mężczyźni mają aspiracje do statusu niskiego a mniejsze do wyższego. Badana zbiorowość swoje aspiracje określa w średnim statusie społecznym, o status wyżej niż rodziny, z których się wywodzą, jednakże nie w najwyższej grupie społecznej, wynikać to może z pewnych ograniczeń związanych z rodziną pochodzenia, habitusem kulturowym, kapitałem kulturowym, kodem językowym rodzin. Tylko nieliczne jednostki widzą możliwość przekroczenia pewnych barier w szczeblach społecznych z najniższych do najwyższych. Dodatkowo drugą grupę stanowią respondenci z aspiracjami społecznymi o niskim statusie społecznym, a nie wysokim, zatem ich aspiracje albo z ich planem będą o średnim statusie społecznym lub pozostaną w schemacie powielania statusu swoich rodzin pochodzenia.

Tabela nr 18. Aspiracje społeczne a miejsce nauki

Aspiracje społeczne	Miejsce nauki		Ogółem
	Technikum	Zasadnicza szkoła zawodowa	
Status społeczny wysoki	2,9	-	2,7
Status społeczny średni	80,1	50,0	78,5
Status społeczny niski	17,0	50,0	18,8
Ogółem	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań wśród młodzieży

Widać znaczącą różnicę w aspiracjach społecznych młodzieży tych dwóch typów szkół. Plany uczniów technikum odpowiadają statusowi średniemu aż w 80,0 %, następnie jest grupa wpisująca się w status niski ze swoimi aspiracjami, niewielki procent to grupa z wysokimi aspiracjami społecznymi. Jeżeli chodzi o szkoły zawodowe, wśród badanej zbiorowości nie ma osób, które swoje aspiracje zawodowe miałyby na poziomie wysokim, procent badanych dzieli się równo po 50%, na grupę zawodów o niskim oraz średnim statusie społecznym. Wybór szkoły zawodowej wiąże się z pewną standaryzacją i umiejscowieniem w strukturze społecznej. Zasadnicze szkoły zawodowe specjalizują uczniów w określonym zawodzie, co za tym idzie wpisują ich w status społeczny, którego zmiana wymagałaby dalszej ścieżki edukacyjnej, zdobycia matury i stopniowego zwiększania statusu społecznego.

Następną interesującą zależnością, jest relacja wykształcenia ojca i aspiracji społecznych respondentów. Wśród ojców respondentów z wykształceniem od podstawowego do doktoratu największą grupę wśród respondentów stanowią osoby z aspiracjami o średnim statusie społecznym, najwyższy procent takich osób 95,7 przy wykształceniu ojca policealne, pomaturalne. Zaskakujący jest fakt aspiracji młodzieży charakterystycznych dla niskiego statusu społecznego przy wykształceniu wyższym – doktorat, ojca. Przy takim wykształceniu rodzica badani nie wykazują w ogóle aspiracji wskazujących na wyższy status społeczny. Największy procent osób wskazujący aspiracje na niski i średni - sumując, status społeczny występuje przy wykształceniu ojca na poziomie policealnym i pomaturalnym wzwyż, a niżeli w niższych poziomach wykształcenia.

Tabela nr 19. Plany zawodowe młodzieży a wykształcenie ojca

Plany zawodowe młodzieży – status społeczny	Wykształcenie ojca (odpowiedzi podano w %)								Ogółem
	Podstawowe	Zasadnicze zawodowe	Średnie -ogólnokształcące	Średnie - techniczne	Policealne, pomaturalne	Zawodowe studia wyższe (licencjat, inżynierskie)	Studia wyższe - magisterium	Doktorat	
Status społeczny wysoki	0,0	1,9	5,3	3,1	0,0	0,0%	0,0	0,0	2,2
Status społeczny średni	84,6	78,6	81,6	75,6	95,7	92,0	87,5	55,6	79,5
Status społeczny niski	15,4	19,5	13,2	21,3	4,3	8,0	12,5	44,4	18,3
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań wśród młodzieży

Ponadto analizując dane poniżej wynika, że przy wysokiej pozycji społecznej ojca respondentów nie ma respondentów z takimi aspiracjami zawodowymi, ich plany dzielą się po równo na status średni oraz niski, przy pozycji społecznej średniej ojca aż 81,2 procent ma plany związane z powieleniem takich aspiracji społecznych, niewielki procent przypada na status niski, a zaledwie 3,6 procent zwiększyłoby tą pozycję do statusu wysokiego. W przypadku statusu społecznego niskiego ojca respondenci w większości – 78,8 procent, określają swoje plany zawodowe charakterystyczne dla statusu średniego, kolejno 20,8 procent stanowi aspiracje

statusu niskiego oraz znikomy 1,1 procent wysokiego. Z analizy przedstawionych danych nasuwają się dwa kluczowe wnioski:

1. Wśród respondentów, u których ojciec klasyfikuje się w wysokim statusie społecznym, żaden z respondentów nie ma w planach dążenia do osiągnięcia takiego statusu. Wydaje się, że może mieć to związek ze środowiskiem szkolnym i wpływie szkoły, generalizowaniu, etykietowaniu uczniów np. szkół zawodowych, co powoduje dostosowanie się do poziomu i struktury panującej w danej szkole, co za tym idzie także funkcjonowania w określonych ramach, często nie przekraczalnych.
2. Drugim wnioskiem, jest spostrzeżenie, iż w wśród respondentów, których ojcowie stanowią grupę o niskim statusie społecznym tylko niewielki procent ma tożsame aspiracje społeczne, znacząca większość, bo ponad 70,0 procent, widzi swoją przyszłość na szczeblu wyżej na „drabinie społecznej”.

Tabela nr 20. Status społeczny młodzieży – aspiracje zawodowe a status społeczny ojca

Aspiracje społeczne młodzieży	Status społeczny ojca (odpowiedzi podano w %)			Ogółem
	Status społeczny wysoki	Status społeczny średni	Status społeczny niski	
Status społeczny wysoki	0,0	3,6	1,1	1,7
Status społeczny średni	50,0	81,2	78,2	78,8
Status społeczny niski	50,0	15,2	20,8	19,4
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań wśród młodzieży

Znaczące dla poziomu aspiracji społecznych jest miejsce zamieszkania respondentów. Osoby pochodzące ze wsi mają znacząco niższy poziom aspiracji społecznych – aż 22% z nich planuje dla siebie przyszłość lokującą w niskim statusie społecznym. Szkoła zawodowa jest tutaj swego rodzaju medium reprodukcji niskiego statusu społecznego związanego z zamieszkiwaniem na wsi. Jest to potwierdzenie trwalszej tendencji (patrz Kwieciński 2002).

Tabela nr 21. Aspiracje społeczne a miejscowość pochodzenia

Aspiracje społeczne	Miejscowość pochodzenia (odpowiedzi podano w %)			
	Wieś	Małe miasto	Duże miasto	Ogółem
Status społeczny wysoki	1,7	3,2	3,0	2,5
Status społeczny średni	75,8	82,4	78,0	78,5
Status społeczny niski	22,6	14,4	18,9	19,0
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań wśród młodzieży

III. PODSUMOWANIE

Analizując oraz interpretując informacje uzyskane wśród badanej zbiorowości a także odwołując się do założeń projektu, analizując czynniki wpływające i decydujące o aspiracjach edukacyjno-zawodowych młodzieży, można wnioskować, że:

- Młodzież w większości planuje wykształcenie wyższe lub techniczne, niewielki procent myśli o wykształceniu zawodowym lub policealnym czy pomaturalnym. Ma to odzwierciedlenie w aspiracjach zawodowych – grupa zawodowa, którą chcieliby osiągnąć badani mieści się w grupie zawodów specjalistycznych.
- Miejsce nauki uczniów wskazuje także na pewne zależności, uczniowie technikum chętniej wykazują zainteresowanie osiągnięciem wykształcenia wyższego, osoby z zasadniczych szkół zawodowych, w związku z dużym sprecyzowaniem wykonywanego w przyszłości zajęcia wykazują mniejsze zainteresowanie dalszym kształceniem a plany zawodowe określają o średnim bądź niskim statusie społecznym.
- Środowisko rodzinne ma znaczący wpływ na przyszłość jednostki – jej decyzje i wybory, badania potwierdziły, iż uczniowie wywodzący się z rodzin o niskim, niekiedy średnim statusie społecznym, nie mają wygórowanych ambicji zawodowych czy edukacyjnych. Ich plany wiążą się ze średnim lub niskim statusem społecznym jednak nie wyższym od wymienionych,
- Nieodłącznym elementem aspiracji zawodowych młodzieży jest status ekonomiczny rodziny, rodziny o niskim statusie społecznym nie są w stanie umożliwić odpowiedniego rozwoju jednostki, mowa o finansach rodziny, tak, aby rozwijała swoje zainteresowania, pasje, ale i nadrabiała braki w nauce – jeżeli takie występują, poprzez opłacanie dodatkowych zajęć czy korepetycji, wraz z koniecznością opłacania zajęć dodatkowych poziom uczestniczenia w nich uczniów spada,
- Co ważne, aspiracje zarobkowe młodzieży lokują się a poziomie zbliżonym do średniej krajowej, co oznacza swego rodzaju realizm oczekiwań.

Jakie wnioski dla realizacji projektu SKK2 można wyciągnąć? Po pierwsze widać, że realizacja projektu rozwijającego kompetencje kluczowe, w tego typu środowisku jest szczególnie potrzebna. Zasoby kulturowe rodziny, które możemy domniemywać na podstawie dostępnych danych wymagają uzupełnienia przez oddziaływanie innych środowisk. Biorąc pod uwagę fakt, że szkoła jest jedynym często miejscem rozwoju tych kompetencji, należy podkreślić znaczenia działań takich jak SKK2.

Poziom aspiracji edukacyjnych i zawodowych młodzieży sugeruje znacząca zmianę międzygeneracyjną. Wynika ona nie tylko z indywidualnych aspiracji młodzieży, ale jest zapewne funkcją społecznych oczekiwań. Współczesny rynek pracy otwiera określone możliwości i wymaga określonych kompetencji – często zupełnie odmiennych od tych posiadanych przez rodziców młodych ludzi. Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych zwłaszcza ci ulokowani w szkołach zawodowych stają zatem przed trudnym zadaniem adaptacji zawodowej, kulturowej i społecznej do warunków pracy i życia kreowanego wokół niej, odmiennych niż świat życia ich rodziców. Kapitał kulturowy wynoszony z socjalizacji rodzinnej i w bezpośrednim środowisku wychowawczym na wsi i w małym mieście (głównym miejscu pochodzenia naszych respondentów) nie stanowi w tym procesie wsparcia, ale często może być balastem. Szkoła staje się dla tej młodzieży jedynym medium pozwalającym jej zdobyć kompetencji (nie tylko tych twardej, przedmiotowych) do zajęcia pozycji w nowej strukturze społecznej. Można zatem wnioskować, że dodatkowe wsparcie, dostarczone przez działania projektu SKK, przyczyniły się do uzupełnienia tych działań.

Z drugiej strony realizacja projektu zakładającego dużo działań edukacyjnych, zajęć pozalekcyjnych może napotkać opór ze strony uczniów, którzy w szkołach zawodowych z racji swojego ulokowania społecznego, częściej prezentują elementy tzw. kultury oporu wobec szkoły (patrz Willis 1979, Mikiewicz 2005). Uzyskanie pełnego zaangażowania uczniów, które mogłoby dać pełną realizację założonych celów, często wymagało szczególnego zaangażowania nauczycieli. Wyrazem trudności w adaptacji do wymagań szkolnych i gotowości na rozwijanie swoich kompetencji, w tym kompetencji kluczowych, były między innymi wysokie wskaźniki drugoroczności na przejściu pomiędzy klasą pierwszą drugą – co zresztą jest typowe dla wszystkich szkół tego typu w Polsce (patrz Mikiewicz 2010).

Reasumując, możemy powiedzieć, że społeczne uwarunkowania realizacji projektu, charakteryzowane tu głównie w oparciu o informacje na temat składu społecznego uczniów biorących udział w projekcie, wskazują na konieczność podejmowania tego typu działań w środowisku szkół zawodowych. Z drugiej strony, trzeba zawsze brać pod uwagę fakt, że młodzież, która szczególnie potrzebuje wsparcia w uzupełnieniu kapitału kulturowego i rozwinięcia kompetencji kluczowych, z racji nawet swoich aspiracji zawodowych, nie zawsze jest gotowa, i nie zawsze potrafi (może) z tej oferty korzystać. Szczegółowa analiza tych trudności wykracza poza zakres niniejszego tekstu. Zwracamy tu jedynie uwagę na specyficzne uwarunkowania realizacji poszczególnych działań, których efekty trzeba zawsze analizować z uwzględnieniem charakterystyki środowiska społecznego w którym są osadzone.

LITERATURA WYKORZYSTANA

- Bourdieu Pierre, 1974, *Cultural reproduction and social reproduction*, w: Richard Brown (red), *Knowledge, education and cultural change*, London: Tavistock Publications, ss. 71-112;
- Bourdieu, Pierre, 1994, *Distinction. A social critique of the judgement of taste*, London: Routledge;
- Bourdieu Pierre; Passeron, Jean-Claude, 1990, *Reprodukcja. Elementy teorii systemu nauczania*, Warszawa: PWN;
- Domalewski, Jarosław, Piotr Mikiewicz, 2004, *Młodzież w zreformowanym systemie szkolnym*, Toruń – Warszawa: IRWiR PAN;
- Domalewski, Jarosław, Piotr Mikiewicz, 2006, *Potencjalna ruchliwość społeczna młodzieży w kontekście zmian w systemie edukacji*, *Socjologia Wychowania* 2006, nr XVI, ss. 61-81;
- Durkheim Emille, 1956, *Education: its nature and its role*, w: tenże, *Education and sociology*, Glencoe, Illinois: The Free Press;
- Kwieciński, Zbigniew, 1995, *Dynamika funkcjonowania szkoły*, Toruń: UMK;
- Kwieciński, Zbigniew, 2002, *Wykluczanie*, Toruń: UMK;
- Mikiewicz, Piotr, 2005, *Społeczne światy szkół średnich – od trajektorii marginesu do trajektorii elit*, Wrocław: DSWE;
- Mikiewicz Piotr, 2010, *School dropout in secondary education: the case of Poland*, w: Stephen Lamb, Eifred Marcusen, Richard Teese, Nina Sandbeg, John Polese (red) *School dropout and completion. International comparative studies in theory and policy*, Dordrecht, Heidelberg, London, New York: Springer, ss. 173-190;
- Szymański, Mirosław J., 2004, *Studia I szkice z socjologii edukacji*, Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych;
- Willis, Paul, 1979, *Learning to Labor: How Working Class Kids Get Working Class Jobs*, Saxon House, London

SPIS TABEL

Tabela nr 1. Grupa respondentów w zróżnicowaniu na typ szkoły ponadgimnazjalnej	11
Tabela nr 2. Grupa respondentów w zróżnicowaniu na miejscowość pochodzenia	12
Tabela nr 3. Zróżnicowanie wykształcenia ojców respondentów	12
Tabela nr 4. Zróżnicowanie wykształcenia matek respondentów	13
Tabela nr 5. Zawód wykonywany ojca	14
Tabela nr 6. Zawód wykonywany matki	15
Tabela nr 8. Zróżnicowanie respondentów w stosunku do zainteresowania nauką szkolną	17
Tabela nr 9. Udział respondentów w dodatkowych zajęciach pozalekcyjnych, w szkole	18
Tabela nr 10. Udział respondentów w dodatkowych lekcjach poza szkołą oraz korepetycjach	18
Tabela nr 11. Udział respondentów w zajęciach poza szkołą, oprócz korepetycji	19
Tabela nr 12. Zróżnicowanie na płatne oraz niepłatne zajęcia pozalekcyjne uczniów	19
Tabela nr 13. Plany edukacyjne uczniów	20
Tabela nr 14. Aspiracje edukacyjne respondentów – poziom wykształcenia	21
Tabela nr 15. Szczegółowe zróżnicowanie na aspiracje zawodowe badanej zbiorowości	23
Tabela nr 16. Aspiracje wynagrodzeń respondentów	24
Tabela nr 17. Aspiracje społeczne młodzieży a płeć	24
Tabela nr 18. Aspiracje społeczne a miejsce nauki	25
Tabela nr 19. Plany zawodowe młodzieży a wykształcenie ojca	26
Tabela nr 20. Status społeczny młodzieży – aspiracje zawodowe a status społeczny ojca	27
Tabela nr 21. Aspiracje społeczne a miejscowość pochodzenia	28